

"İ'lem Eyyühe'l-Aziz! Basar masnuatı görüp de basîret Sâni'i görmezse çok garip ve pek çirkin düşer. Çünkü o hâlde Sâniin manen, kalben görünmemesi, ya basîretin fıkâdânındandır..." Devamıyla izah eder misiniz?

Seyyid Şerif Cürcani, **basiret**i şöyle tarif eder:

"Kutsî nur ile nurlanmış bir kalbin kuvvetidir ki, kalp bu kuvvet ile eşyanın iç yüzlerini, manalarını, hakikatlerini görür."(1)

Basiret, en kısa ifadesiyle, **"kalp gözünün açık olması"** demektir. İnsanın gözünde eşyayı görme kabiliyeti, kalbinde de o eşyanın yaratıcısını bilme özelliği mevcuttur. Şu var ki, göz görme faaliyetini icra edebilmek için ışığa muhtaç olduğu gibi, kalp de ancak iman nuruyla nurlandığı takdirde basiret sahibi olur, eşyanın iç yüzünü görebilir.

Böyle bir kalp, eserde müessirin sanatını okur, nimette ikram ve ihsanı görür. Cenâb-ı Hakk'ın lütuflarından haber veren olaylarda, **"şükür ve hamd"** duygusuyla dolup taşar. Allah'ın kudret ve azametini sergileyen hadiselerde, kalpte **"hayret ve haşyet"** hakim olur.

İnsanın o sınırlı aklıyla idrak etmekte güçlük çektiği ulvî hakikatler karşısında, kalpte **"tekbir"** manası hükmeder.

Kalp gözü kapanmış yahut takatten düşmüş insanlar, eşyanın ve hadiselerin sadece dış yüzlerini görürler. Onlara, yaratıcı namına değil, nefis namına bakarlar. Gözün, eşyayı hikmet nazarıyla seyredebilmesi, kalbin temizliğiyle orantılıdır. Kalbin nurlanmasında ilk ve en birinci adım **imandır**. Sonra sıra ile **takva, amel-i salih** ve **güzel ahlak** gelir. Kalp bunlarla nurlanır ve basiret de yine bunlarla ziyadeleşir.

Üstadımız maddi gözün sadece maddi ve somut şeyleri görebildiğini, sadece gözüne itibar eden insanların maneviyatı göremediğini **"Her şeyi maddede arayanların akılları gözlerindedir. Göz ise mâneviyatta kördür."**(2) diyerek, öz bir şekilde azaların vazifelerini analiz etmiştir.

"İ'lem Eyyühe'l-Aziz! Basar masnuatı görüp de basîret Sâni'i görmezse çok garip ve pek çirkin düşer. Çünkü, o hâlde Sâniin manen, kalben görünmemesi, ya basîretin fıkâdânındandır veya kalb gözünün kör olmasındandır veya pek dar olduğundan mes'eleyi azametiyle kavramadığındandır. Veya bir hızlan'dır. Ve illâ Sâni'in inkârı, basarın şuhudunu inkârdan daha ziyade münkerdir."(3)

Basar, maddi gözümüzün görmesi, basiret ise kalb gözünün görmesidir.

Maddi gözümüz ancak maddeyi onun da en katı halini görür. Biraz letafet kazananları görmez. Meselâ, insan gözü çiçeği görür de kokusunu görmez; kuşu görür de sesini görmez; meyveyi görür de tadını görmez. Bunları gören başka cihazlarımız vardır...

İşte gözün ve diğer duyu organlarının göremediği çok hakikatler vardır ki, bunlar kalb ile, akıl ile, vicdan ile bilinirler.

Nur Külliyyatı'nda kalbin tarifi şöyle yapılıyor:

"Kalbden maksat, sanevberi (çam kozalağı) gibi bir et parçası değildir. Ancak, bir latife-i Rabbaniyedir ki, mazhar-ı hissiyatı vicdan, makes-i efkarı dimağdır."(4)

O halde **basiretin görmesi** denilince, kalbin hem aklen hem vicdanen bilmesi ve görmesi anlaşılır.

Göz bir eseri gördüğü halde basiret onun yaratıcısını, yapıcısını görmezse çok garip düşüyor. Süleymaniye'yi görüp, onun sanatkârı ve ustası olan Sinan'ı düşünmemek, hatta kabul etmemek ne kadar garip ve çirkin ise, bir sofradaki nimetleri görüp onları ikram edeni kabul etmemek ondan çok öte bir cehalet yahut nankörlüktür.

Şu kâinat sarayını yapan ve insanı da o saraya münasip bir misafir olarak yaratan **"Sâniin manen, kalben görünmemesi,"** bazılarında kalb gözünün zafiyetinden yahut körlüğünden ileri gelir. Bunun kaynağı da İkinci Lem'adaki şu cümlede beyan edilmiştir:

"Evet, günah kalbe işleyip, siyahlandıra siyahlandıra, tâ nur-u iman çıkarıncaya kadar katılaştırıyor. Herbir günah içinde küfre gidecek bir yol var."(5)

Basiretin fıkdanı ile kalp gözünün kör olması birbirine yakın anlamlara geliyor.

Basiret, kelime olarak "hakikati kalbiyle hissedip anlamak" demektir. Kalpte eşyanın hakikatlerini bilen kutsal bir anlama gücü ve yeteneği anlamına da geliyor. **Ferâset**, iman-ı dikkat anlamlarına da geliyor.

Basirete ait bütün bu mana ve incelikler Türkçe'de "**kalp gözü**" ile ifade ediliyor. Kalp ve gönül gözü kapalı olanlarda ne irfan ne merhamet ne de hakikati kavrayıp kabullenme durumu olur...

Kalb gözünün kararmasında ve hakikatleri göremez hale gelmesinde işlenen her bir günahın hissesi vardır. Bu günahlara devam edildiği ve tövbe edilmediği takdirde zamanla kalp gözü önce zayıflar, sonra körleşir.

Bir diğer sebep de insan kalbinin, özellikle de insan aklının pek geniş ve ulvî meseleleri kavramadaki aczini yanlış değerlendirip Sani inkâra sapmasıdır. Yani, insan kendi aklına sığışmayan meseleleri inkâr etmek gibi çok garip bir hale düşebiliyor. Halbuki, bu kainatta gözün gördüğü, ama aklın almadığı sonsuz denecek kadar çok şey vardır. Bunlar karşısında aklın görevi düşünmek, ibret almak, hayret etmek, hayran olmak ve sonsuz bir kemal sahibinin işi olan bu hadiselerle "**tekbir**" / "**Allahü ekber**" ile mukabele etmektir.

Üstat Hazretleri tekbirin tarifinden şöyle buyurur:

"Allahu ekber, ...mârifetimiz haricindeki kemâlât-ı kibriyâsının mücmel bir unvanıdır."(6)

Biz bir kul olarak Allah'ın kemalini idrakten son derece aciziz. Allah'ın, hepsi sonsuz kemalde olan sıfatlarından sadece kudret sıfatını düşünelim. İlâhî kudret sonsuz olduğundan şu gözümüz önündeki sonsuz işleri gayet kolay yapar, yaratır. Bizim aklımız bunun nasıl olduğunu anlamasa da gözümüz görmektedir. Meselâ, bizim yediğimiz gıdalar iç âlemimizde nice fabrikalardan geçiyor, nice ameliyeler geçiyor da kan oluyor, et oluyor, kemik oluyor, saç oluyor. Biz bunların hiçbirini kendi irade ve kudretimizle yapıyor değiliz, ama bu işler de yapılıyor. Biz kendi bedenimizdeki bu faaliyetlere müdahale edemediğimiz gibi, bizden çok daha aşağı mertebedeki hayvanlar ve bitkiler de kendi içlerine karışamıyorlar. Denizlerin de içlerindeki balıkların yaratılmasında bir tesirleri yok. Bir tek insan bedeninde bile böyle sonsuz denecek kadar çok iş birlikte görülüyor. Bütün insanları ve bütün canlıları aynı şekilde düşündüğümüzde aklın anlamaktan aciz kaldığı sonsuz bir faaliyet tablosu karşımıza çıkıyor. İşte insan bu sonsuz harika icraatları anlamadaki aczini tekbir ile "**Allahu ekber**" demekle dile getiriyor.

Bu hakikat yoluna giremeyen akıllar ise, bu mucize faaliyetlerin birlikte ve bir anda yapılmasını idrakten aciz kalıyor ve o işlerin İlâhî bir kudretle yapıldığını inkâr etmekle yahut onları hiç düşünmemekle kendilerini avutuyor ve aldatıyorlar. Bu inkâr son derece yanlış bir hükümdür.

Bilindiği gibi küçük bir sayıdan büyük sayıyı çıkarmaya kalkıştığımızda karşımıza menfi bir netice çıkar. Ondan yirmi çıkmaz, çıkarmaya kalkışırsak karşımıza eksi on

gibi menfi bir rakam çıkar. Sınırlı akıllarıyla sonsuz icraatları anlamaya kalkışanlar da eksi sonsuz gibi en menfi bir netice ile baş başa kalırlar.

Üstat Hazretleri, bu gibi vehimlere kapılarak Sani'in inkârı cihetine gitmeyi **“hızlan”** yani **“rezalet, aşağılık”** olarak ifade ediyor. **“Ve illâ Sâni'in inkârı, basarın şuhudunu inkârdan daha ziyade münkerdir.”** buyuruyor. Yani, eseri görüp de onu yapanı görmemek, gözün görmesini inkâr etmekten daha ileri bir inkâr halidir.

Dipnotlar:

- (1) bk. Şerif Cürcani, *Tarifât (Terimler Sözlüğü)*, Bahar Yay., Basiret Md.
- (2) bk. [Mektubat, Hakikat Çekirdekler: 55.](#)
- (3) bk. [Mesnevi-i Nuriye, Onuncu Risale.](#)
- (4) bk. [İşaratü'l-İ'caz, Bakara Suresi, 7. Ayetin Tefsiri.](#)
- (5) bk. [Lem'alar, İkinci Lem'a.](#)
- (6) bk. [Sözler, On Altıncı Söz.](#)